

Filosofieles: Socratisch gesprek

Docentenhandleiding

Praktische info

Tijdsduur 60 minuten tot 120 minuten

Beginsituatie Leerlingen hebben geen voorkennis nodig.

Activiteiten

- Introductie met filmpje
- Socratische dialoog met de klas
- Afsluitend filmpje

Leerdoelen

De leerlingen...

- Ontwikkelen hun kritisch denkvermogen
- Luisteren actief
- Zijn in staat op adequaat te antwoorden op anderen
- Leven mee met andere leerlingen
- Leren dingen van verschillende kanten bekijken

Werkmateriaal

- Introductie met filmpje
- Socratische dialoog met de klas
- Afsluitend filmpje

De filmpjes zijn te bekijken via de website rug.nl/lespakketten

Niveau Vanaf havo/vwo klas 3

Vakken Maatschappijleer, Filosofie, Nederlands

Deze les zowel online als fysiek worden gegeven. In de lerarenhandleiding vind je verschillende tips voor zowel online als fysiek de les te geven.

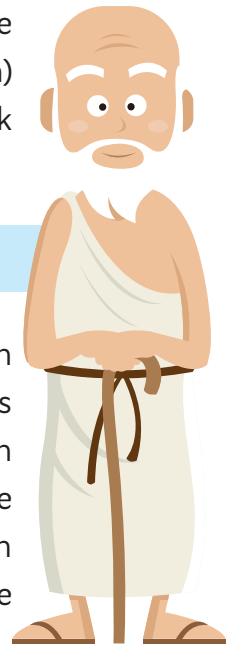
Inleiding

Verschillen en gelijkheid tussen jongens en meisjes is een ingewikkeld onderwerp. Het raakt ook het onderwerp feminisme, wat erg omstreden is. Leerlingen komen feminisme tegen in de geschiedenisboeken, op sociale media en in het nieuws. Wat betekent feminisme eigenlijk? In deze filosofieles wordt er van uit gegaan dat feminisme gelijkheid tussen jongens en meisjes betekent. In deze les doen leerlingen onderzoek naar wat gelijkheid kan betekenen. Ze doen dit aan de hand van de socratische dialoog. De voordelen van deze methode zijn dat de leerlingen kritisch leren denken, goed moeten luisteren en zich inleven.

Na een kort introductiefilmpje op het onderwerp denken de leerlingen na over wat filosofie is, wat ze er al over weten. Ook denken ze na over een persoonlijk voorbeeld bij gelijkheid tussen jongens en meisjes. Als ze het onderwerp moeilijk vinden kun je het ook veranderen naar ongelijkheid in plaats van gelijkheid. Daarna komt een filmpje over de socratische dialoog. Vervolgens gaan de leerlingen het gesprek met elkaar aan over wat (on) gelijkheid tussen jongens en meisjes betekent. In het afsluitende filmpje is er plek voor een terugkoppeling naar filosofie en feminisme.

Vorbereiding voor de docent

Het belangrijkste van deze les is de socratische dialoog. Dit is een filosofisch onderzoekend gesprek aan de hand van een persoonlijk voorbeeld. Jij bent in deze les de facilitator van het gesprek. Daarom is het belangrijk dat je de volgende fases van het gesprek op papier erbij houdt. Er staat een tijdsindicatie bij voor het passen van de les binnen een uur, wanneer je twee lessen besteed aan de socratische dialoog kun je het aantal minuten keer twee doen. De verschillende stappen van de socratische dialoog zijn:

- 1 De stelling wordt gepresenteerd. (2 minuten)
In dit geval is de stelling: Wanneer zijn verschillen tussen jongens en meisjes terecht?

- 2 De eerste stap is het verzamelen van voorbeelden die door deelnemers zijn ervaren en die relevant zijn voor het gegeven onderwerp (dit moet in een of twee zinnen). De groep kiest één voorbeeld, dat meestal de basis zal worden van de analyse en argumentatie tijdens de dialoog (max 8 minuten).
De voorbeeldgever vertelt nu uitgebreid (5 minuten):
  - a. Wat er feitelijk is gebeurd (feiten)
  - b. Wat je zelf hebt gedaan (handeling)
  - c. Wat de situatie voor jou persoonlijk betekent (gevoel, beleving)

- 3 De anderen stellen verhelderingsvragen (10 minuten).

- 4 De anderen verplaatsen zich in de voorbeeldgever en geven antwoord voor zichzelf (10 minuten):
  - a. Wat zou de situatie voor jou betekenen? (Gevoel, beleving)
  - b. Wat zou jij doen als je in die situatie was? (Handeling)
  - c. Op grond van welke onderliggende redenen (Visie)

- 5 Afsluitende fase. Samenvatten wat er is besproken (5 minuten). Wat was de kern?

Er zijn een paar basisregels voor de leerlingen. Bij een online les kopieer en plak je deze in de chat. Bij de fysieke les zet je de ppt-slide op het bord. Samen met de leerlingen lees je deze van tevoren even door. Tijdens het gesprek kun je hiernaar verwijzen.

De regels voor de leerlingen

1. De bijdrage van elke deelnemer is gebaseerd op wat hij/ zij heeft meegemaakt, niet op wat hij/zij heeft gelezen of gehoord.
2. Deelnemers dienen te reageren op hetgeen door andere deelnemer (s) is gezegd.
3. Het is de verantwoordelijkheid van alle deelnemers om hun gedachten zo duidelijk en beknopt mogelijk te formuleren, zodat iedereen kan voortbouwen op de ideeën die eerder in de dialoog door anderen zijn aangedragen.
4. De facilitator zal de deelnemers regelmatig vragen om de hoofdpunten van de dialoog samen te vatten. Goed luisteren is daarom belangrijk. Dit betekent ook actieve deelname, zodat ieders ideeën verweven worden met het proces van coöperatief denken.
5. Deelnemers moeten alles in het werk stellen om de gedachten van andere deelnemers te begrijpen en indien nodig opheldering zoeken.
6. Abstracte uitspraken moeten op concrete ervaring zijn gebaseerd om dergelijke uitspraken te verhelderen. Daarom is een real-life voorbeeld nodig en wordt er tijdens de dialoog constant naar terug verwezen.
7. Onderzoek naar relevante vragen gaat door zolang deelnemers tegenstrijdige standpunten hebben of nog geen duidelijkheid hebben gekregen.

In de fysieke les kunnen leerlingen gemakkelijk zien wanneer iemand iets wil zeggen. In de online omgeving kun je gebruik maken van 'hand opsteken'. Of de microfoon pas aanzetten wanneer je iets wil vragen/ergens op wil reageren. De docent geeft de beurt als er meerdere leerlingen tegelijk willen antwoorden.

Tot slot zijn er ook nog wat regels voor jou, als facilitator.

1. De belangrijkste taak van de facilitator is om het gezamenlijke proces van verduidelijking bij te staan, zodat elke bereikte consensus echt is. Consensus wordt alleen bereikt als tegenstrijdige standpunten zijn opgelost en alle argumenten en tegenargumenten volledig zijn overwogen; de facilitator moet ervoor zorgen dat dit gebeurt.
2. De facilitator moet de discussie sturen, maar mag geen standpunt innemen over inhoudelijke kwesties.
3. De facilitator dient ervoor te zorgen dat de regels van de dialoog worden nageleefd. Let er bijvoorbeeld op dat deelnemers de dialoog niet domineren of voortdurend onderbreken, terwijl anderen zwijgen.

Voorbeeld van het socratische gesprek

<p>1. De stelling wordt gepresenteerd.</p>	<p>Voorbeeld <i>Wat betekent respect in het klaslokaal?</i></p>
<p>2. De eerste stap is het verzamelen van voorbeelden die door deelnemers zijn ervaren en die relevant zijn voor het gegeven onderwerp (dit moet in een of twee zinnen). De groep kiest één voorbeeld, dat meestal de basis zal worden van de analyse en argumentatie tijdens de dialoog.</p> <p>De voorbeeldgever vertelt nu uitgebreid:</p> <ol style="list-style-type: none"> Wat er feitelijk is gebeurd (feiten) Wat je zelf hebt gedaan (handeling) Wat de situatie voor jou persoonlijk betekent (gevoel, beleving)	<p>Heb je een persoonlijk voorbeeld van een moment waarop je ervaren dat respect belangrijk was in een onderwijssetting, of bij een opdracht of bij een docent?</p> <p>In een zin: Mijn docent stopte abrupt met zijn les omdat iemand schold met het woord 'homo'.</p> <p>Uitgebreid: Mijn voorbeeld is dat tijdens een les Geschiedenis op de middelbare school een plaatje van een stofzuigende man werd getoond op het digibord. Een van mijn medestudenten, Klaas, reageerde meteen daarop door heel hard 'homo' te roepen door de klas. Er werd gelachen door andere leerlingen maar mijn docent keek verschrikt, hij stopte vervolgens met de les en vertelde dat hij geen les kan geven als er geen respect in het klaslokaal was. Met zijn allen bespraken we wat het voor gevolgen had als we mannen die stofzuigen homo noemen. Wat voor gevolgen het heeft als je homo al scheldwoord gebruikt. Ik vond het heel goed dat de docent hierover begon, ik vond de opmerking van Klaas erg kwalijk. Ik heb actief meegedaan in het discussiëren over de problemen die dergelijke opmerkingen kunnen leveren. Voor mij was deze ervaring belangrijk, omdat ik ervaren dat sommige opmerkingen zo belangrijk zijn dat de hele les kan worden stilgelegd.</p>

<p>3. De anderen stellen verhelderingsvragen.</p>	<p>Vragen die gesteld kunnen worden: <i>Zou een docent altijd bij dergelijke opmerkingen de les stil moeten leggen?</i> <i>Wat voor impact had deze les op Klaas zijn gedrag?</i> <i>Hoe voelde jij je toen Klaas 'homo' riep?</i></p>
<p>4. De anderen verplaatsen zich in de voorbeeldgever en geven antwoord voor zichzelf:</p> <ol style="list-style-type: none"> Wat zou de situatie voor jou betekenen? (Gevoel, beleving) Wat zou jij doen als je in die situatie was? (Handeling) Op grond van welke onderliggende redenen? (visie) 	<p>Voorbeelden zouden kunnen zijn:</p> <p><i>Ik zou het ook goed vinden van de docent en meedoen in de discussie. Ik zou zelf als docent niet zo gauw elke keer ingaan op een opmerking van iemand die stoer probeert te doen, omdat je dan niet meer aan lesgeven toekomt. Ik vind de inhoud van de les belangrijker dan het voeren van dit soort discussies. Dit heeft te maken met mijn onderliggende idee dat sommige leerlingen niet door hebben wat ze eigenlijk zeggen, wat de gevolgen zijn van hun schelden en het dus ook niet vervelend bedoelen.</i></p>
<p>5. Afsluitende fase. Samenvatten wat er is besproken. Wat was de kern?</p>	<p>Uit het gesprek kwam naar voren dat respect belangrijk is voor de docent en de leerlingen maar dat niet voor elke disrespectvolle opmerking de les stilgelegd moet worden.</p>

Introductie (5 minuten)

Intro video kijken tot de vraag ‘wat is filosofie?’

Na het kijken van het eerste deel van het introfilmpje antwoorden de leerlingen wat zij al weten van filosofie? Laat ze wat vertellen en noteer het in het klaslokaal op het bord. Of online in de chat.

Intro video afkijken

Socratische dialoog (45 minuten tot 90 minuten)

Laat het derde filmpje: ‘de socratische dialoog’ zien

De docent bepaalt of iedereen zijn voorbeeld deelt met de klas, waarna zij 1 voorbeeld kiezen of dat maar 3 leerlingen hun voorbeeld geven waaruit een wordt gekozen. Ze vertellen het voorbeeld in een of twee zinnen.

NB! Regel 1: ‘De bijdrage van elke deelnemer is gebaseerd op wat hij/zij heeft meegemaakt, niet op wat hij/zij heeft gelezen of gehoord.’ Het moet verder zo eenvoudig mogelijk zijn en de leerling moet er meer over willen vertellen.

De klas kiest een voorbeeld. Je kunt eerst één voorbeeld bespreken in de socratische dialoog vorm. Als je nog tijd hebt kun je nog een voorbeeld bespreken. De hele tijd houd je de vraag wanneer verschillen terecht zijn in je achterhoofd.

Afsluiting (5 minuten)

Laat het vierde filmpje zien

Vraag aan de leerlingen: Werkte de socratische dialoog? Hebben ze van meerdere kanten de kwestie bekeken?